

(ge)zicht

In het dagelijks leven wordt er vaak gesproken over beelden. Maar – net zoals dromen, die eveneens ons gehoor, onze smaak- en tastzin ongeremd kunnen beroeren – zijn beelden niet louter visueel. Ik heb een wandeling gemaakt doorheen een wereld van blinden, en onderweg ga ik met de hulp van verschillende ontmoetingen op zoek naar het aspect van mentale beeldvorming. Op welke manier komen beelden tot stand bij een eerste ontmoeting? En welke rol speelt mijn angst om blind te worden tijdens deze reis? Wat als het visueel waarnemen wegvalt en het enige houvast mijn mentale foto's blijken te zijn? Hoe kijken mensen met een visuele beperking naar mij en hoe vormen zij zich een beeld? Ondertussen loert – in de donkere gangen van het labrynt dat geen uitweg lijkt te hebben – een onzichtbare vijand om de hoek.

**Wie ogen heeft, die kijke.
Wie zien kan, neme waar.¹**

¹ Saramago, J. (2013). *De stad der blinden* (p. 7). Amsterdam: Meulenhoff Boekerij bv.

De roze, oranje schemering wordt – met de naderende donkere nacht – langzaamaan ingeruild voor een blauw, paars tafereel waar ik getuige van mag zijn. De lantaarns springen aan, de stad licht op. De nacht valt over de stad.

AGNES

Agnes is een oude vrouw en woont in het hoogste appartementsgebouw van Gent, op de 13e verdieping, waar ze een overweldigend uitzicht heeft over de hele stad. Ik kan zelfs mijn eigen studentenkot zien vanop haar balkon. Agnes staat vanop het balkon op de uitkijk. Ze kijkt als het ware neer op de stad met haar bewoners, de stad die in beweging blijft. Maar geleidelijk aan verliest ze haar gezichtsveld, tot ze het uitzicht op de stad ook stilaan zal verliezen. Vanuit haar kraainest gaat Agnes vooral af op alle geluiden rondom haar.

“Het is verschrikkelijk, ik had niet verwacht dat dit bij mij zou gebeuren. Ik genoot er zo van, om dia-avonden te organiseren voor mijn vrienden en familie. Zo kon ik mijn mooie herinneringen terug voor de geest roepen en aan de hand van de projecties mijn ervaringen delen. Dat is nu, verleden tijd. Ik heb nu niets meer aan mijn dia's en daarom zou ik ze aan jou willen geven. Hopelijk kan jij er misschien nog iets mee doen, zodat ze niet verloren gaan. Je krijgt mijn projector en het scherm erbij.” Ze wendt haar blik af. Haar verhaal doet me sterk denken aan Jorge Luis Borges; hij werd langzaam, maar zeker blind.² *‘Geleidelijk liet het mooie heelal hem in de steek; een hardnekkige mist vervaagde de lijnen van zijn hand, de vele sterren verdwenen uit de nacht, de aarde was ongewis onder zijn voeten. Alles verwijderde zich en vervloede. Toen tot hem doordrong dat hij blind aan het worden was, schreeuwde hij.’*³

Vandaag schreeuwt iedereen.

² Brams, 1993.

³ Borges, J. L. (1988). *De maker* (pp. 7, 8). Amsterdam: De Bezige Bij.

De beelden die Agnes zelf maakte tijdens haar reizen kunnen voor haar nu niet meer fungeren als tastbare herinneringen. Ze heeft een stuk van de wereld gezien, dat ze niet meer kan zien en dat nu voor haar stilletjes vervaagt. Al die foto's die ze heeft gemaakt, om ooit naar terug te grijpen worden ontdaan van hun nut en gaan op in rook. Wat is nog het concrete nut van beelden wanneer het onmogelijk is om ze nog visueel te kunnen waarnemen? Er zijn momenten uit mijn vroege kindertijd die ik me zogezegd als mentale visuele waarnemingen kan herinneren dankzij de foto's die ik ooit gezien heb in combinatie met de bijhorende verhalen. Ik denk bijvoorbeeld aan het beeld van mijn grootvader, '*peteren*', die overleed toen ik negen jaar oud was. Met zijn vrij kleine gestalte was hij voor mij ooit de sterkste man ter wereld. Hij tilde me op tot boven zijn hoofd en zette me op de hekkenstaak alsof het niets was. Het zijn vage beelden, maar tegelijkertijd voelen ze toch tastbaar aan in mijn hoofd alsof ik hem écht goed gekend heb.

Ongetwijfeld kan Agnes ook zo'n beelden oproepen, al zijn het maar flarden, ze resulteren toch in een soort visueel geheugen dat onderteunend kan zijn, een visueel houvast. Dat hoop ik.

Het was een emotionele ontmoeting met Agnes. Haar mooiste herinneringen zitten samengevat in de dozen vol met dia's. Op hun beurt geven de dia's aan mij een inkijk, een portret van Agnes haar leven. Dit toont voor mij aan hoe kwetsbaar wij zijn, in het bijzonder onze ogen. De pupil functioneert als een poort naar de innerlijke blik, het is de donkere binnenkant van het oog. Het kijken zelf houdt meer in dan enkel het fysieke aspect van het zien.

donderdag 9 februari 2020

Wetenschappers en medici zijn sinds enkele maanden naarstig op zoek naar de oorsprong van een nieuw virus, en naar mogelijkheden om verdere verspreiding tegen te gaan. Men waarschuwt de wereld voor een mogelijke pandemie. Het zal een strijd worden tegen een onzichtbare vijand.⁴

We staan aan de voet van een gigantisch hoge berg.

⁴ World Health Organization, 2020.

Is dit de oogst van wat we zelf gezaaid hebben?

Het is anders, anders dan hoe het ooit was, anders dan hoe het ooit zal zijn.

Volgens de Duitse filosoof Hans-Georg Gadamer (1900-2002) is de relatie tussen het portret en de geportretteerde occasioneel. Het portret is volgens hem niet de interpretatie van de kijker. De verwijzing van een portret naar een specifiek persoon staat 'feitelijk buiten het werk'. Het definieert de functie van het resultaat dat als kunstwerk in de wereld staat, het staat in direct verband met het ontstaan ervan. Deze specifieke relatie weerspiegelt volgens Gadamer niet enkel de directe sociale dimensie van het menselijk leven, maar ook het beeld van de tijd waarin het portret gemaakt is. Een compositie bepalen is een perspectief kiezen waaruit gekeken wordt.⁵

Bepalend is de compositie die op dat moment gekozen wordt, de blik waarmee er gekeken wordt naar iemand, het moment waarop er beslist wordt om af te drukken, *le moment décisif*,⁶ waarop het beeld wordt vastgelegd op 'de zwarte plaat'. Dit zal het beeld zijn, wanneer iemand sterft, dat aan de nabestaanden doorgegeven zal worden om te tonen hoe iemand was. Dit beeld dat als object begint te werken wordt vervolgens als iets zeer waardevols bestempeld. Al is het om bewaard te worden in een donkere doos en er op gepaste tijden uitgehaald te worden en aan de nakomelingen te tonen hoe die persoon eruit heeft gezien.

het zien.

⁵ Cunningham en Lorenz, (1997), *Imogen Cunningham: Portraiture* (p. 7). New York: Bulfinch Press.

⁶ Fondation Henri Cartier-Bresson, 2014.

De nabestaanden zien een foto als een concreet overblijfsel van iemand die zich niet meer in deze wereld bevindt. Dat kan gezien worden als een afbeelding van hoe iemand echt was, net zoals die in 'levende lijve' werkelijk bestond. Zelfs indien je de afgebeelde persoon nooit hebt gekend, wordt er toch een zekere vreemde vorm van verbondenheid gecreëerd "jij lijkt als twee druppels water op..." Het portret werkt hier als een identificatie, naar je plaats in je familiegeschiedenis en naar jezelf. Hierin schuilt een belangrijke functie in de ontwikkeling van een eigen identiteit. Denk maar aan de waarde van het op zoek gaan naar gelijkenissen, sporen en trekken die overeenstemmen met je karakter, uiterlijke kenmerken vergelijken en toetsen of je jezelf in de 'oude' foto's kan herkennen. Alles samen is het een puzzel die gelegd wordt en die zich stilletjes aan, naarmate je meerdere foto's ziet en met elkaar vergelijkt, ontvouwt als één geheel. Stukje per stukje krijg je meer vat op de verschillende individuen die een familie tot een familie maakt. Eén voor één zijn het verschillende persoonlijkheden met eigen karaktertrekken en individuele, uiterlijke kenmerken. We voelen ons een schakel in een ketting, onlosmakelijk verbonden met de andere schakels. Ik leef hier als een tijdelijk levend organisme en dwaal rond op deze bol genaamd de aarde, als een micro-onderdeel. Hieruit vloeit de bewustwording voort die ons doet stilstaan bij de tijdelijkheid en de vergankelijkheid van het leven,

Zijn vragen zinvol wanneer woorden ontbreken?

Ik besta
ik zie,
ik lig,
ik denk, ik voel.

Het zandmannetje komt maar niet.
Mijn lichaam wringt en krimpt bij de idee om naar mijn bed te gaan.
Komt het punt wanneer zwart wint van wit steeds dichterbij?
Komt de donkere wolk stilaan mijn richting uit?

Zal ik achterblijven in een land van Waas?

De lommerte.

FRANK

Het eerste wat me opvalt als ik in de straat kom waar Frank woont, is de rustige, landelijke omgeving met voornamelijk vrij grote, alleenstaande huizen. Frank opent de voordeur van zijn woning, een ruime open bebouwing met een grote voortuin, een lange oprit en een aparte garage achteraan. Zijn blindengeleidehond Tires wijkt niet van zijn zijde en observeert me. Frank raakt met zijn wijsvinger de muur aan wanneer we door zijn huis wandelen. Het huis hangt vol foto's en op de kasten staan veel tierlantijntjes als decoratie. Ik geef mijn ogen de kost en kijk naar de verschillende foto's van Frank met Tires, familiefoto's. Voor wie zijn deze foto's nu nog bedoeld?

Wanneer we in de woonkamer komen, zie ik dat zijn computerscherm nog aan staat. Zijn mailbox staat nog open. De woning is heel netjes opgeruimd en alles lijkt gerangschikt. Hoe krijgt Frank dit allemaal zo tot in de puntjes geregeld? Ik zou mijn weg niet meer kunnen vinden, mijn leven niet meer op de rails kunnen houden, ik zou de wanhoop nabij zijn als ik, zo blind als de blinden, het leven zou moeten ervaren in wit en zwart, als dit tenminste kleuren zijn. Ik wil de zon zien ondergaan, observeren hoe kleuren in de avond langzaam maar zeker overgaan in de schemering.

“We zijn twee handen/poten op één buik geworden. Wanneer het sneeuwt is het zeer moeilijk voor Tires om in te schatten hoe glad het is”, vertelt Frank. Door de lage stand van de winterzon wordt er ook een extra dimensie gecreëerd, vooral door de zonnereflecties op het ijs. Ik vertel Frank over mijn eigen ervaring tijdens een zware wandeltocht in Zwitserland. Al ploeterend baande ik me op een steile helling een weg doorheen de sneeuw. Hier zorgden de reflecties van het zonlicht op de schijnbaar oneindige, witte oppervlakte voor een desoriënterend gevoel. Mijn ogen werden rood, en begonnen fel te tranen. Geen controle. Ik zag geen hand meer voor ogen, alles rondom mij was wit. Ik heb het ervaren als een bijna blind ervaring. Geen begin, geen einde. Een vochtige doek op mijn ogen en op dat moment niets liever willen dan gewoon in het donker te zijn. Frank die zelf letterlijk blind werd, bevestigt hoe hard deze schittering ook nog binnenvalt in zijn ogen. “Dit is ‘echt’ zichtbaar voor mij. Het is onbeschrijfelijk, ik hoop dat dit mijn lichtpuntje in het duister mag zijn, dit geeft me hoop en energie om niet op te geven.” Hij houdt er nu van om zijn ogen open te sperren naar de witte hemel, ook al beseft hij dat hij er geen regendruppel noch sneeuwvlok ooit nog zal zien uitvallen. Ik volg Frank, met Tires voorop, doorheen de woonkamer, keuken en bergruimte. In de tuin zak ik plots weg, mijn tenen, mijn hiel mijn enkel. Ik schreeuw. Vervloekte molshoop!

De onzichtbare vijand laat zich overal gelden. Veel mensen zien hem slechts als een ongewenste gast, die wel weer zal vertrekken zoals hij kwam. Velen denken dat zijzelf gespaard zullen blijven. Ik zie de verwarde, lege blik van Frank en besef dat we in de toekomst vooral moed, wilskracht en geduld zullen moeten tonen, om onze onmacht te verbergen.

In deze atmosfeer van bange waakzaamheid vraagt Frank om hem praktische aanwijzingen te geven voor een portret. Hij wil het goed doen. "Zal ik hier gaan staan?" "Sta ik goed?" "Mag Tires erbij blijven staan?" "Staat Tires goed?" "Zal ik hem laten zitten?" "Naast me?" "Voor me?" "Ewie, als er iets in de weg staat, mag je het verplaatsen. Ik zie dat zelf niet meer hé." Ik wil mijn onzekerheid niet teveel laten opvallen. Ik wil geen verwarring scheppen. We doen gewoon verder, verder met hetgeen we bezig zijn. Ik ga bijna automatisch alles omschrijven wat ik aan het doen ben, op basis van mijn eigen intuïtie. Voor een goede cadrage staat er een tandem in de weg. Ik verplaats deze even en ik leg elke stap uit die ik zet. "Frank, ik ga de fiets ergens anders zetten, want dat is beter voor het beeldkader". Ik voel dat dit de juiste manier van werken is. Frank kijkt alle kanten uit, ik heb niet het idee een blik van hem terug te ontvangen, ik drijf verder van hem weg. Zijn ogen draaien rusteloos heen en weer. Vinden ze ooit nog rust? Het is storm op zee, gaat deze storm ooit weer liggen? Roekeloos hobbelt het bootje heen en weer, het is stuurloos geworden. Is daar ergens nog een kapitein? Hij wordt zenuwachtig, rusteloos. Het heeft geen zin om te panikeren - kalmte zal u redden! - Is de kapitein de controle over het stuurwiel kwijt? Of is dit het moment waarop hij het besef krijgt dat dit de nieuwe koers is die hij vanaf nu zal moeten varen? Door het geluid van mijn stem vinden we terug connectie.

Rust

Frank kijkt onwillekeurig rond en tast in het duister. We drijven stillaan terug dichterbij elkaar toe. Tires wijkt geen moment van Franks zijde en spitst plots zijn oren. Er ontsnapt niets aan zijn blik, hij staat stokstijf. Het lijkt alsof hij even krampachtig versteent om vervolgens recht op zijn doel af te stevenen. De molshoop is zijn doel. Hij begint erin te graven en graven, dieper en dieper. Plots houdt hij op, het is genoeg geweest. Franks ogen vernauwen zich. Zijn verwrongen gezicht en neerwaartse blik spreken voor zich. We gaan terug naar binnen. Frank tast met zijn vinger langs de muren, doorheen zijn huis. “Zal ik de achterdeur terug in het slot draaien voor jou, Frank?” “Ja graag”. “Tot snel Frank! En...tot ziens!”

De wereld verandert van koers,
het kompas draait naar alle windstreken,
alles, iedereen,
op zoek naar de juiste richting.

Mijn gsm rinkelt, Miranda belt.

Ze kreeg mijn nummer via Herman. Ik zal hem later ontmoeten.

Het telefoongesprek, dat nog geen minuut duurde, vormt nu reeds de basis voor het beeld dat ik me automatisch van haar begin te vormen. Hoe zou ze eruit zien? Groot, klein? Brunette of blondine? Jong, oud? Zouden deze vragen ook opkomen bij Miranda op dit moment? Ik weet niet waarom, maar ik stel me iemand kleiner voor dan mezelf (dus kleiner dan 1m73), met kort, bruin haar. Ze heeft een aangename stem. Het lijkt mij een vrij jonge stem, op de een of andere manier schat ik ze rond de 30 jaar. Toch begin ik nu sterk te twijfelen. Ik heb me nu tot op een zeker punt een beeld gevormd. Ik deed dit intuïtief. Hoe komt dit? Van waar komt deze visuele input om vervolgens een bepaald beeld van haar te vormen? Er wordt als het ware visuele informatie ingevuld in mijn hoofd, op basis van louter haar stem. Er duiken allerlei associaties op bij het horen van haar stem, beelden die ergens diep vanuit mijn visuele geheugen opgevist worden en samen een beeld vormen van een persoon die ik nog nooit heb gezien. Ik vraag me af hoe dit zou zijn bij mensen die dit visuele geheugen niet hebben. Of hebben ze toch een ander soort visueel geheugen ontwikkeld? Hoe komen beelden tot stand als er geen bron van visuele info ter beschikking is? Of zie ik dit helemaal verkeerd en hebben blinden wel het vermogen om mentaal beelden te vormen en mentaal te kunnen zien? Leggen ze bepaalde associaties die hen helpen bij de beeldvorming? Welke beelden komen er nu bij Miranda tot stand op basis van mijn stem, terwijl we elkaar nog niet kennen?

Ik vraag me af hoe lang ik nog in de zon zal kunnen wandelen en of ik ook de zon nog zal kunnen zien. Met de warmte op mijn gezicht fiets ik naar Miranda.

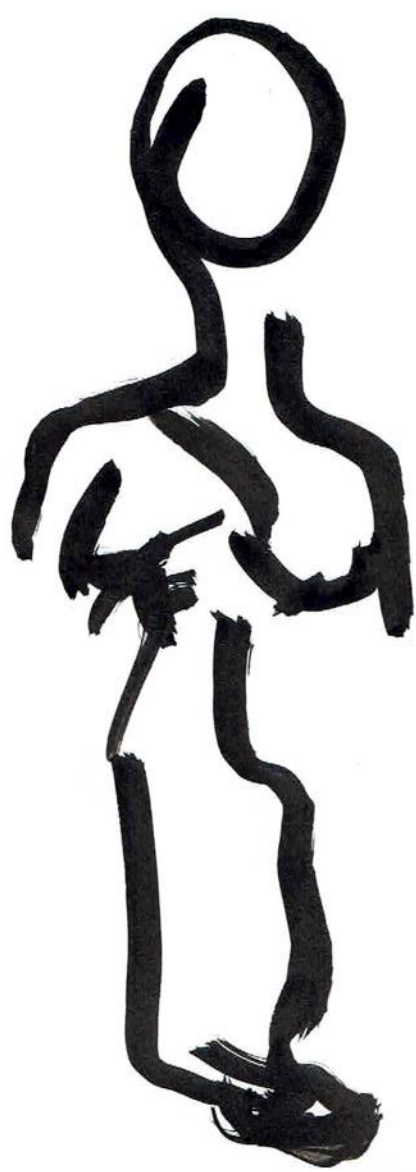
MIRANDA

Ik bel aan en hoor een mannenstem die naar me roept. "Hallo Evie! Kom maar langs het hekje, en zet je fiets in de tuin." Het blijkt Pieter te zijn, Miranda's partner. In de tuin zie ik Miranda staan, een vrouw van rond de 40 jaar, met een gele jas en zwarte broek. Haar lichtblauwe Crocs vallen me op. Ze heeft, zoals ik me al had voorgesteld, lichtbruin haar en is kleiner dan ik. In hoeverre had ik dit echt kunnen afleiden uit haar stem? Of was dit een gok geweest, die achteraf bleek te kloppen? Puur toeval? Een stem, wat vertelt enkel een stem, is het juist het verhaal dat primeert, de intonatie of articulatie? Wat was het juist dat ervoor zorgde dat ik een beeld bij Miranda kon vormen en wat is de oorsprong van zo'n beeld? Het is een beeld gevormd uit het niets, net zoals een wolk. Wanneer je ernaar grijpt, blijkt het onvatbaar te zijn. Lopen doorheen de mist. Ik tast in het niets. Verder en verder, ik loop erin. Mijn zicht wordt waziger met de seconde.

Een tuin, aangelegd met kunstgras en verderop een tuinhuis waaraan een bijenhotel bevestigd is. Hier zou ik het missen om met mijn blote voeten doorheen het frisse gras te kunnen stappen, de grassprietjes tegen mijn enkels te voelen kriebelen, de soms zachte of harde sprietten te kunnen onderscheiden. Geen enkele grasspriet is toch hetzelfde? Hier zou ik zelfs het onkruid missen, met zijn mooie wilde bloempjes, of de prikkende netel die als een rebel in het grasveld kan opduiken. Of het zachte mos, dat vooral in de vroege ochtend zo verleidelijk fris en zacht kan aanvoelen, me zo'n intens gelukkig gevoel kan bezorgen dat ik er eeuwig op zou willen blijven staan. Aanraken, voelen, ruiken, mijn zintuigen hun wil laten begaan, dat kan enkel de pure natuur. Diversiteit typeert een tuin met écht gras. Nu, vanwege praktische overwegingen is natuurlijk gras gereduceerd tot kunstgras. Verder en verder drijven we af van onze oorsprong. De natuur met al zijn schoonheid en grillen. Puur in zijn eenvoud. De natuur, de biodiversiteit kan zich hier ondanks alles toch manifesteren. We worden getrakteerd op een zacht zoemconcert, bijtjes vliegen hier druk heen en weer. De twee groene tuinstoelen staan al klaar voor ons gesprek, met 3 meter tussen. Het voelt heel bevreemdend aan om vanop zo'n afstand met iemand in gesprek te gaan. Ik ontmoet Miranda en Pieter voor de eerste keer, het is zelfs niet mogelijk om hen te begroeten met een handdruk. Het is vreemd, hoe moet ik me nu gedragen? Ik word me er snel van bewust dat mijn stem, de toonhoogte, de intonatie nog meer een rol speelt dan anders. Ik vraag me af of deze situatie het 'nieuwe normaal' wordt?

“Ja sorry hoor, dat we nu buiten praten, het is allemaal nog wat onwennig. We hadden je graag binnen laten komen, maar dat is niet mogelijk, en bij wet verboden. Zou je iets willen drinken?” “Nee bedankt, het is heel vriendelijk.” Niemand had bij aanvang van het nieuwe decennium ooit kunnen denken aan een situatie zoals die zich nu voordoet. ‘2020’ klonk zo veelbelovend in mijn oren. Tot het tij keerde. Het beloftevolle jaar bestaat tegenwoordig uit afstand houden en handen ontsmetten.

Raak je gezicht niet aan
Draag een bril
Extra bescherming
Beveiliging

2020 blijkt het jaar van *inability to touch* te zijn. Bevrijdend zal het zijn wanneer ik iemand terug een hand of een knuffel kan geven. Het zal een knuffel van warmte en steun zijn. Het dicht bij elkaar zijn en gewoon dankbaar kunnen zijn over het feit gewoon te kunnen zien. Het appreciëren van de rijkdom van het zijn, dit besef heb ik meer dan ooit. Net wanneer we aanrakingen meer dan ooit nodig hebben, is dit niet meer mogelijk. Gelukkig schijnt de zon nog steeds op ons gezicht, de stilte rondom is indrukwekkend, geen vliegtuigen, geen auto's. We horen enkel spelende kinderen en zoemende bijtjes. Dit is het geluid van het leven, het leven dat onafgebroken zijn ritme blijft aanhouden. Net zoals het tikken van de klok gewoon verder gaat, seconde per seconde. De tijd tikt mijn leven voorbij. De klokken van de kerk slaan 13 uur, op hetzelfde tempo als 'normaal' maar toch is het anders, anders dan anders.

"Het is aangenaam om te voelen dat de zon nog steeds schijnt. Ze schijnt fel, dat merk ik en dan knijp ik mijn ogen dicht. Als er genoeg licht is dan zie ik een beetje schemer langs de zijkant van mijn ogen. Als het donker is zie ik helemaal niets, want ik ben ook nachtblind geworden." Met een gelaten blik staart Miranda voor zich uit, recht in de oneindigheid.

"Kan jij je, gezien de omstandigheden, een beeld vormen van hoe ik er uitzie?"

"Een beeld vormen is echt heel moeilijk voor mij. Het zou me een stuk verder helpen als ik je gezicht kon aanraken. Ik kijk nu als het ware met andere ogen, mijn handen fungeren nu als mijn ogen. Ik moet opnieuw leren kijken, opnieuw leren zien. Nu zie ik enkel een schim zitten en zie ik enkel jouw contouren. Ik vraag me af hoe jij eruit ziet, hopelijk zal ik dat ooit nog kunnen ontdekken."

"Heeft je man Pieter ook een visuele beperking?"

"De verschillende mutaties maken het zeer moeilijk controleerbaar. Pieter heeft op elk netvlies een vlek, we weten nog niet hoe dit verder zal evolueren. We zijn vooral blij dat we elkaar nog hebben en we helpen en begrijpen elkaar, het was van in het begin liefde op het eerste zicht en daar verandert deze situatie niets aan."

De blinde ziener⁷ die meer dan zeven generaties overleefde, kon de toekomst voorspellen aan de hand van wat hij hoorde. Fluitende vogels die elkaar begroetten wanneer de zon stilletjesaan opkwam in de vroege uren. Ze tjelpten en piepten, hun aanwezigheid kon niet meer ontkend worden. Het werd lente, ze bouwden hun nest. Tiresias wandelde door de natuur, de meren, de heuvels met de lentezon op zijn gezicht. Onbedoeld zag hij een naakt lichaam baden in één van de onbeschrijfelijk mooie rivieren. Werd hij geleid naar deze weg? Of overkwam het hem gewoon? Plots uit het niets dook er een hand op die zijn ogen bedekte, hij zag niets meer. De hand verdween geleidelijk aan, de duisternis bleef. Zijn ogen werden gegrepen. De zon, die zou hij nooit meer kunnen zien.⁸

⁷ Pfeijffer, I. L. (2019). *De Griekse mythen* (pp. 67, 69). Amsterdam: Prometheus.

⁸ Hendriksz, 2016.

PIETER

“Ik zie ongeveer wat jij ziet, maar niet scherp. Voor mij is alles wazig. Momenteel zie ik nog 20% en ben dus zeer slechtziend. Ik zie enkel op minder dan één meter; wij zitten nu te ver van elkaar door de maatregelen. Ik zie enkel dat jij donker haar hebt en dat je donkere kleren draagt, verder geen details. De angst om volledig blind te worden is steeds aanwezig. Er zijn nachten waarin ik geen oog meer toe doe en deze negatieve gedachten me wakker houden. Het is als het ware een grote blinde vlek op elk oog. Op deze plaatsen op mijn netvlies zijn de staafjes en kegels, vernietigd, ik zie op deze plekken licht noch kleur. Als ik 's ochtends wakker word en ik wrijf in mijn ogen dan zie ik meerdere vlekken in verschillende vormen. Vlekken die klein zijn en steeds groter en groter worden, ze schuiven over mijn netvlies. Ik begin te draaien, rond en rond, harder en sneller.”

Desoriëntatie

“De vlekken schuiven voorbij en plots duiken er andere vlekachtige figuren op. Ze komen steeds dichterbij en dichterbij. Het is alsof ik me in een galaxy bevind, ik ken het verschil tussen boven en onder niet meer. Alles voelt aan als één geheel. Dit is een plek waar perspectief niet bestaat, ik draai met mijn ogen heen en weer. Vlekken verschijnen, vlekken verdwijnen, vergelijk het met sterren die uitdoven. Wanneer een grote, zwarte vlek recht op mij af komt, word ik er volledig in meegezogen, te vergelijken met een draaikolk en neemt het mij mee, draaiend en tollend. Het gevoel dichterbij dan ooit tevoren bij de natuur en de kosmos te staan, de mens, het kleine mini iets, in een onvatbaar groot geheel staat te wachten totdat de verlossing nabij is zonder ooit te weten wanneer dat ooit zal zijn. De oogarts vergelijkt mijn ogen met een halve maan.”

“Ik probeer te genieten van alledaagse dingen. Nu zitten we bijvoorbeeld buiten in de zon, dit zorgt voor een moment van bezinning. De keerzijde voor mij is nu echter dat wanneer de zon fel schijnt het extra moeilijk wordt om dingen waar te nemen. Wanneer ik op pad ben met mijn witte stok, als het zonlicht, zoals nu in het voorjaar, heel fel is, is het bijna niet te doen. Na een tijd beslis ik meestal gewoon om mijn ogen dicht te doen en ga ik tewerk zoals een blinde, met behulp van mijn witte stok. Ik kan geen pet en bril tegelijkertijd dragen. Als ik een pet draag zit ik met de schaduw van mijn pet op mijn bril, dan krijg je een weerkaatsing die zeer desoriënterend werkt. Toch hou ik van zonnestrallen en wandel ik graag als het mooi weer is; het is voor mij wel sterk aanpassen aan deze nieuwe situatie. Desalniettemin maak ik al plannen voor de toekomst, deze vooruitzichten houden me recht. Vanaf volgend schooljaar zal ik workshops voor architectuurstudenten geven om hen erop te wijzen waarmee ze rekening kunnen houden bij het tekenen van een ontwerp, zodat de infrastructuur voor mensen met een beperking ook toegankelijk is. Mijn ambitie was altijd om binnenhuisarchitect te worden, maar dat is slechts een droom gebleven.”

Er zitten monsters onder mijn bed,
's nachts hoor ik geluiden,
ik durf niet, ik moet.

De weg en de moed gevonden naar mijn bed,
ik kruip onder de wol,
ijskoude lakens,
mijn ogen toe.

Ik begeef me in een oneindige tunnel,
zak steeds dieper weg, dieper en dieper,
in de diepte,
donker, zwarte leegte,
een duister hol.

Slaap

Ik wil de angst negeren, hoe hard ik ook ga of ren, de stille kramp in mijn hart grijpt me naar de keel. Ik voel de leegte die ik zie wanneer ik mijn ogen sluit en alles donker wordt, ik begeef me in een donkere tunnel, de tunnel van de oneindigheid. Wanneer komt er een einde? Komt er wel een einde? Hoelang is deze tocht? Is deze wandeling veranderd in een ontdekkingstocht naar het niets, het betreden van het zwart? De zandkorrels zijn vermoedde minuscule virusdelen die zich slechts voordoen als schurende zandkorrels. Krassen op mijn netvlies. Ik kan dit niet tegenhouden. Het knippen gebeurt automatisch. De krassen vermenigvuldigen zich, mijn ogen worden vernietigd. Er komen meer krassen, mijn gezichtsveld wordt ingeperkt. Hoe zal ik reageren als ik mijn zicht plots kwijt zou geraken? Wat als alles stilletjes aan vervaagt en ik uiteindelijk niets meer zou kunnen zien? Hoe zal ik nog naar de wereld kunnen kijken? Hoe zal ik naar mezelf en naar anderen kijken, of is het een algehele verdwijning? Ik bevind me in een oneindige tunnel. De lichten van de tunnel doven steeds meer uit. De tunnel waar ik ben wordt steeds donkerder, ik zak dieper weg. Een duister hol dat geen einde kent. Hoe vind ik ooit mijn weg terug? Het krampachtig wegduwen van doemgedachten maakt dat ze alleen maar sterker worden in mezelf. Deze angst hoort niet bij mij en is niet van mij, net zomin als een nachtmerrie van mij is. Nochtans houdt ze me 's nachts wakker. Iemand, iets, knijpt me keer op keer de keel dicht.

Uit het donkerste van de nacht word ik wakker.
Wazig zoekend naar mijn nachtlampje, steek ik het licht aan.

HERMAN

Herman 63 jaar, zelf blind, organiseert activiteiten voor blinden en slechtzienden. Vanaf het moment dat ik van mijn fiets stap lijkt het alsof ik word bekeken, heel raar. Dit gevoel overvalt mij, ik kan het verder niet duiden, het is een gevoel, ik voel ogen die op mij gericht zijn. Ondertussen sta ik voor zijn witte voordeur. Ik kijk nog eens rond mij en druk de belknop in. Hartelijk word ik verwelkomd.

“Neem jij zonlicht waar, Herman?”

“Ik voel de warmte van de zon van zodra ik erin loop. Ik ‘zie’ de zon, door de ervaring van de warmte die ze geeft.

Licht ervaar ik niet,
er is niets dat ik zie,
geen zonlicht,
geen fel licht,
geen flitslicht,
het linkeroog, daar is helemaal niets meer, daar weet ik zelfs niet eens wat ik zie,

helemaal niets.

Daar is geen zwart,
noch wit,
geen donker,
noch licht,
dat is iets heel vreemds,
het is een kunstoog.

In mijn rechteroog, ervaar ik een dikke, grijze, mistige sfeer. Het is een waarneming die constant blijft. Daar ervaar ik ook geen licht en geen donker. Het is een ondefinieerbaar grijs dat soms lichter of donkerder wordt. Het is net zoals de uitspraak: je ziet geen hand voor ogen.

Omdat ik niet weet of de zon recht in mijn ogen schijnt of niet, moet ik vooral mijn levend rechteroog beschermen. Ik draag een bril waarvan de glazen automatisch verkleuren als de zon recht in mijn ogen schijnt.”

Als het gaat over het dragen van een bril en hoe dit een invloed heeft op de blik, denk ik meteen aan het onderzoek *Augenblick* met o.a. het kunstwerk *Bril*, 1989 van Otto Künzli. Het is een sieraad dat speciaal ontworpen is, zodat de toeschouwer naar zijn eigen iris staart, zichzelf aankijkend. Het is als het ware een sieraad voor zelfbeschouwing. Het is een onderzoek naar de blik die alleen zichzelf ziet. Hieruitvolgend ontstond de bevreemdende serie van gefotografeerde personen die op hun gezicht een speciale spiegelbril droegen waarin telkens één oog van de tegenoverstaande persoon verscheen. Het resultaat was dat er verschillende ogen weerspiegeld werden in een gezicht, met een surreële beeldervaring als resultaat. Ik zie een sterke verwijzing naar het werk *De Schijnspiegel* (1928) van René Magritte waarin de iris van het oog een reflectie is van wolken. Een hemel zonder zon. Het is een oog zonder wimpers, dat allesbehalve menselijk aanvoelt, het komt artificieel over.⁹

De uitspraak 'de ogen als spiegels van de ziel' is iets dat vaak gezegd wordt in onze maatschappij. De beste manier om iemand te leren kennen zou zijn door in elkaars ogen te kijken. Door de verschillende gesprekken te hebben met mensen die blind zijn is mijn blik ten aanzien van zo'n uitspraken veranderd. Ik krijg geen rechtstreekse 'blik' terug van de blinden, maar dat wil niet zeggen dat ik het gevoel heb hen niet 'echt' te leren kennen. Er wordt wel eens gezegd dat de ogen het meest oprechte deel van het lichaam zouden zijn. Of bedriegen onze ogen ons vooral, zonder dat we dit zelf zien? Zijn we zo blind als een mol? Enerzijds hebben we geen volledige controle. Onze ogen doen maken automatische bewegingen, gestuurd vanuit onze hersenen, zoals het knipperen van de oogleden. Ik denk ook bijvoorbeeld aan de grootte van de pupillen die we niet zelf in de hand hebben. Ze verraden zichzelf vaak; wanneer onze pupillen verwijden stellen we onszelf volledig bloot aan de persoon die tegenover ons staat. Dat is de non-verbale communicatie van de ogen. Anderzijds kunnen we niet voorkomen dat onze ogen weerspiegelen hoe we ons voelen. De ogen vormen als het ware een brug tussen twee zielen. Sommige mensen zouden in staat zijn in iemands ziel te kijken. Het is alsof zij ook andere zintuigen hebben. Kunnen blinden dingen zien die voor 'zienden' onzichtbaar zijn, blinde ziener?

⁹ Friedel, Königer, Künzli en Palmer, (1991), *Das dritte Auge* (pp. 125-133). Amsterdam: Stedelijk Museum Amsterdam.

**Als ik mijn ogen terugkrijg,
zal ik echt in de ogen van de anderen kijken,
alsof ik daarin hun ziel zou zien¹⁰**

¹⁰ Saramago, J. (2013). *De stad der blinden* (p. 282). Amsterdam: Meulenhoff Boekerij bv.

“Herman, bestaat er bij jou een kans om ooit terug te kunnen zien?”

“De dokters spraken met mij over het implanteren van een *chip*. Ik weet niet of daar ooit iets van zal komen, want de ontwikkeling van zo'n *chips* staat nog in zijn kinderschoenen. Ze worden ingeplant, afhankelijk van de situatie, voor of achter het netvlies. Beeldvorming gebeurt dan aan de hand van het aantal *pixels* in de *chip*. Het beeld wordt dan doorgegeven aan de hersenen. Er moet een connectie gemaakt worden met de zenuwbanen, dit is een compleet nieuwe manier van leren zien.”

“Is er dan de mogelijkheid om een soort camera in te bouwen?”

“Ja, er is een systeem met een klein cameraatje dat wordt ingebouwd in het middelste deel van het montuur van de bril. Het waargenomen beeld van de camera wordt vervolgens draadloos doorgegeven aan de *chip*. Er zijn verschillende technologieën in ontwikkeling door de medische wetenschap. Zeker nu er zoveel mensen massaal getroffen worden door het virus, sta ik er soms nog van versteld hoe traag deze evolutie plaatsvindt, zeker in vergelijking met andere technologische vooruitgangen. Om het inplanten van een *chip* bij mij te kunnen toepassen zal men eerst nog moeten onderzoeken of de verbinding met mijn oogzenuw nog intact is, want dat is een voorwaarde om in aanmerking te komen.”

“Hebben de specialisten ooit overwogen om een oog te transplanteren?”

“Een oogtransplantatie is jammer genoeg de enige transplantatie die niet bestaat. Dat kunnen ze (nog) niet. Een oogtransplantatie is zeer complex om effectief uit te voeren. Al die kleine vezeltjes zouden mee moeten getransplanteerd worden, en verbonden worden met de oogzenuw. Dat is een kabel die achteraan het oog vertrekt naar de hersenen met duizenden vezeltjes, elk vezeltje is zeggezegd een *pixel* en dat zijn er immens veel.”

“Hoe komt het dat je blind geworden bent?”

“Als ‘klein manneke’ was ik een gespannen koord met een mes aan het doorsnijden, met het mes richting mijn gezicht. Ik schoof uit en raakte mijn linkeroog met het mes. Het was heel snel gebeurd. Door de vele complicaties werd het een lijdensweg van opeenvolgende ontstekingen die van het ene op het andere oog overgingen. Finaal kon mijn linkeroog niet meer gered worden, vandaar mijn kunst oog. Het kan soms zo snel gebeurd zijn, mensen staan daar niet bij stil. Op één jaar tijd was mijn ander oog er ook heel slecht aan toe. Trapsgewijs ging het bergaf, stilaan werd ik blind, net zoals het traag vallen van de nacht.

Door een te lage oogdruk kreeg ik netvliesloslatingen. Mijn netvlies heeft nu geen contact meer met de oogzenuw, alle contacten tussen oogkegeltjes en -staafjes zijn zo goed als uitgedoofd. De medische wetenschap is niet in staat om het oog te ontleden, want dan zou er niets van overblijven. Enkel na mijn dood zou dit kunnen gebeuren.”

“Welke betekenis heeft het uiterlijk voor jou?”

“Een beeld van iemand hebben is iets waar wij als mensen veel belang aan hechten. Er ging voor mij een nieuwe wereld open bijvoorbeeld: hoe ik naar alles keek en vanuit welk standpunt. Dat was zeker in het begin fel aanpassen. De angst om blind te worden heeft vooral te maken met de natuurlijke behoefte om te kunnen zien. De uitspraak ‘soms oordelen mensen al op het zicht, alvorens te luisteren’ geldt niet voor blinden. Bij ons is het net andersom, want we luisteren altijd eerst. Voorstellingen van mensen maken, daar ben ik niet meer mee bezig, ik kan het allemaal niet onthouden. Mijn ziende vrouw beschrijft soms wel eens mensen, dat is ook meer in een praktische context. Zelfs mensen die ik vroeger echt gezien heb, nu beschrijven, na al die jaren, dat is heel moeilijk. Bijvoorbeeld mijn kinderen; mijn zoon is heel groot, een gewoon figuur, draagt geen bril, heeft kort haar. Hoe kort zijn haar juist is weet ik niet. Mijn dochter heeft lang haar, ik denk bruinachtig, ik weet het niet meer zo goed. Ik heb vroeger kleuren geleerd, maar ik kan mij daar weinig van herinneren. Alles is vervaagd, net zoals een mistgordijn, zoals een waas.

De vraag om iemand te omschrijven wordt ons bijna nooit gesteld. Mensen hebben vanaf het eerste contact de behoefte om de ander helemaal in zich op te nemen. Ik ga jou vooral onthouden door ons gesprek en op basis van hoe ons gesprek tot stand gekomen is. Een beeld maakt het veel gemakkelijker om iemand te onthouden, de uitspraak ‘*in een oogopslag*’ spreekt voor zich, en vat alles samen voor mij. Wanneer ik blind werd stond voor mij de tijd stil. Het is alsof de klok nu minder snel tikt, ik neem de tijd en geniet zoveel mogelijk.”

Het wordt tijd dat we terug kunnen lachen,
zoals we lachten toen we nog blindemannetje speelden in onze tuin.

dinsdag 10 maart 2020

Virologen roepen op voor een *tous ensemble* gevoel en wijzen op de ernst van deze pandemie. Het virus dat ooit *ver van ons bed* was, nestelt zich meer en meer in Europa, het is duidelijk dat het hoogtij begint te vieren in ons land. Het komt steeds dichterbij. Het valt niet meer te ontkennen.¹¹

We kijken het recht in de ogen.

¹¹ Arnoudt, 2020.

Enkelen zijn ervan overtuigd dat het rechtstreeks kijken in de zon, energie geeft en je immuun kan maken. Kijken, staren, recht in de zon, zou je leven organischer maken en het virus vernietigen van zodra het je lichaam probeert binnen te dringen. Het staat als een waarheid op hun netvlies gebrand, letterlijk. Via de ogen wordt het zonlicht, met zijn fotonen, opgenomen in ons lichaam, dat afgesteld is op het zonlichtritme. De zon als bron van licht en leven.

PIET

Vandaag is alles anders.

Ik heb afgesproken met Piet in Gent. Hij heeft het nodig om zijn verhaal met mij te delen. Ik ben ervan overtuigd dat dit hem goed zal doen. Hij stuurt me een sms dat hij toe gaat komen op spoor negen. Zou hij vooraan of achteraan op de trein zitten? Ik vraag het me af. Ik prijs mezelf gelukkig dat ik weet hoe hij eruit ziet, zoniet zou het moeilijk worden om elkaar te vinden. Ik besluit om achteraan op het perron te wachten. De trein komt dichterbij en raast me vervolgens voorbij. Het is een trein die verschrikkelijke geluiden maakt, een hels lawaai. Het is angstaanjagend, ik wil hier weg! Een stijgende paniek borrelt in me op. Piepende remmen, schurende wielen, kraken, zuchten en blazen. Met mijn vingers in mijn oren vraag ik me af: ben ik zo gevoelig geworden, overgevoelig misschien? Al mijn zintuigen staan op scherp. Mensen stromen de trein uit, niet overdreven, maar toch, het blijkt een drukke lijn te zijn. Ik kijk haastig rondom mij met een zoekende blik naar Piet. Op het eerste zicht; nergens Piet te zien. Als de mensenstroom stilletjes verdwijnt zie ik hem in de verte, helemaal vooraan op het perron, met zijn gsm in de hand, onrustig ronddraaiend met zijn hoofd. Piet is volledig blind geworden, doch het lijkt alsof hij nog kan zien. Hij kijkt als het ware overal rondom hem heen, zoekend, naar mij. Ik vermoed dat hij op deze manier ook werkelijk kan kijken, niet door zijn ogen, wel aan de hand van geluiden die hij opvangt. Op dit moment sta ik nog helemaal achteraan op het perron. Piet en ik zijn ondertussen nog de enigen die op het perron staan. De trein is al een tijdje geleden, terug al piepend en schokkend vertrokken. Dit is een vreemd gevoel, hier sta ik dan. Ik begin sneller en sneller te stappen in zijn richting en roep vervolgens "Hey Piet!", omdat ik hem niet langer in spanning wil houden. Waarom koos ik niet om op het midden van het perron te wachten, dat was toch logischer geweest.

"Ewie, ben jij het?"

We hebben elkaar gevonden!

Het is confronterend voor mij om het gevoel te hebben dat ik de verantwoordelijkheid heb om ogen te hebben terwijl sommige anderen ze al kwijt zijn. Het valt me op dat ik nu heel geconcentreerd ben, wat meestal bij mij ver te zoeken is. Maar nu moet ik extra opletten, ik moet opletten voor twee. Mijn verantwoordelijkheidsgevoel krijgt instant een boost. Ik moet gevaarlijke situaties inschatten en me bewust zijn van alles wat we onderweg tegenkomen. Piet en ik laten het perron achter ons en we begeven ons richting de uitgang van het station. Mijn hoofd zit barstensvol vragen. Hoe moet ik me gedragen tegenover Piet? Ik wil hem helpen maar zeker niet 'bemoederen'. Waar ligt de middenweg? Ik merk dat hij zijn blindenstok ondertussen al opgevouwen heeft. Ik bied hem mijn arm aan zodat we in elkaar kunnen haken, maar meteen corrigeert hij me: "het is beter dat je je hand in je zij zet en vervolgens ga ik in jouw arm haken en niet omgekeerd."

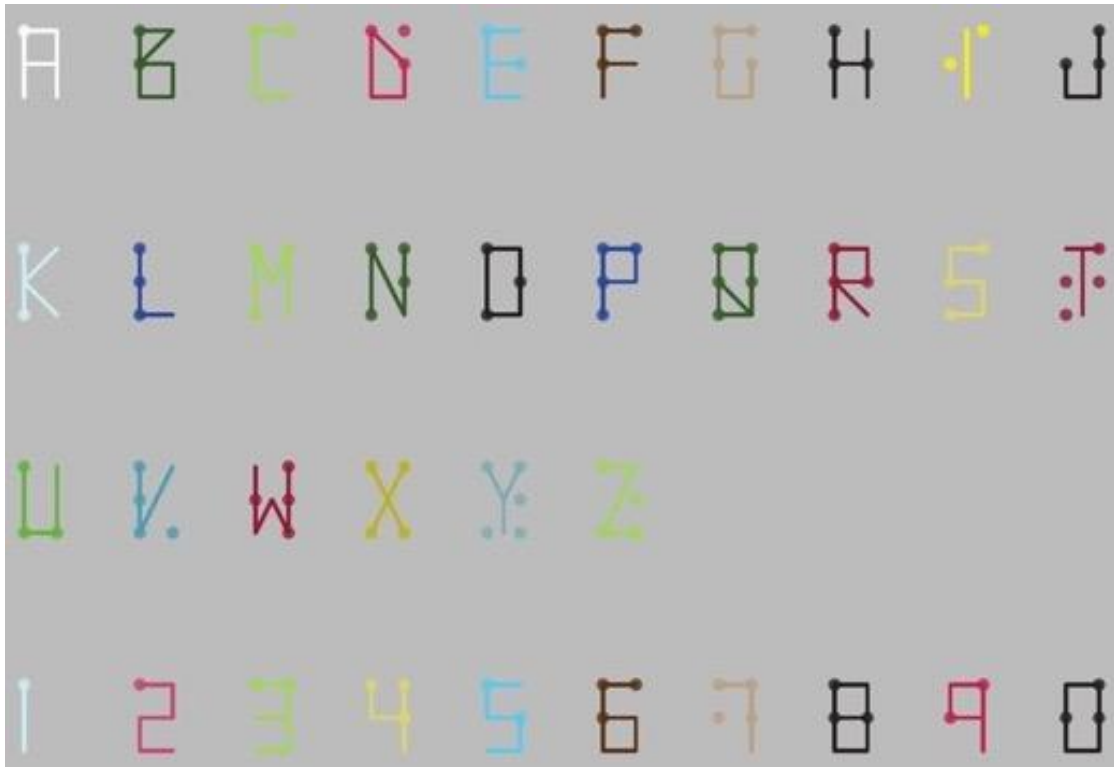
Ik ben ervan overtuigd dat mijn leven als blinde heel chaotisch zou zijn. Ik zou niet kunnen leven in een blind heden, zonder zichtbare toekomst. Ik moet luisteren naar mijn eigen gevoelens en ze goed interpreteren. Ik mag er niet aan voorbijgaan en mag mijn angst niet blijven onderdrukken of ontkennen. Het zou teveel energie van mijn lichaam vragen om deze emoties het zwijgen op te leggen. Ik hoop dat het goed komt, maar ben bang dat het fout zal gaan.

We zijn nog geen 100 meter ver en het begint fel te regenen. "Zullen we de tram nemen, Piet?" "Haha ja, typisch, wanneer we besluiten om te wandelen begint het pijpenstelen te regenen". Aangekomen aan de tramhalte is de bui ondertussen al weer over. We wandelen verder en babbelen ondertussen wat bij. Soms onderbreek ik hem om te verwittigen dat we een drempel of een diepe plas naderen. Ik betrap mezelf erop dat het een evenwicht zoeken is, dat ik nooit eerder heb gezocht. Het is op zoek gaan naar de juiste timing, om een moment te vinden om onze dialoog te onderbreken, zonder te willen bruuskeren, om toch tijdig een aankondiging te geven van een mogelijk obstakel op onze weg. Eigenlijk had ik hiermee creatiever kunnen omgaan. We hadden beter een subtielere manier van verwittigen afgesproken zodat we ons gesprek niet telkens moesten onderbreken voor een drempeltje, een plasje, tot een hondendrol toe. Misschien kon ik gewoon even in zijn hand knijpen, subtiel, zonder woorden. Het is een wilde gedachte maar één die wel had kunnen werken. Of zou zoiets net vernederend kunnen overkomen alsof ik beschaamd zou zijn om in het openbaar luidop tegen hem te zeggen dat we een drempel naderen en het op die manier duidelijk wordt dat hij blind is? Ik wil Piet er ook niet teveel mee confronteren met het feit dat hij nu als blinde beschouwd wordt.

Misschien had ik het er met hem over kunnen hebben, hem beter persoonlijk gevraagd hoe hij het liefst aangewezen zou willen worden? Maar hoe begin je erover? Het is niet gemakkelijk om *out of the blue* zoiets aan te kaarten, toch? Soms ligt de oplossing misschien dichterbij de hand dan eerst gedacht.

Bij blindheid zou je verwachten dat er een complete duisternis zou ontstaan, alsof iemand het licht in je hoofd uitdooft, maar dat gebeurde niet. Piet bleef mentaal zien. De omgeving voorstellen, gezichten, gebouwen, enz. De beelden waren vrij wazig, maar werden weer levendiger van zodra hij beschrijvingen begon te lezen in de literatuur. Zo hielp literatuur hem om zijn visuele geheugen te reactiveren. Hij ontdekte een bijkomende, bijzondere interconnectie tussen woorden en zicht. Zijn begeleider vertelde hem dat de brailletekst onder zijn vingers volledig wit was. Dit kwam voor Piet heel verwarrend over. Hoe kon dit volledig wit zijn? Bij hem had elke afzonderlijke letter een specifieke kleur! Net zoals elke persoon die hij ontmoette. Of elk muziekstuk dat hij hoorde een andere kleurschakering in zijn gedachten opriep. Piet noemt dit zelf zijn '*mental eye*'.

Door de opmerking van de begeleider realiseerde hij zich voor de allereerste keer dat twee mensen verschillende zaken op verschillende manieren kunnen waarnemen. Tussen zijn zintuigen onderling zijn extra verbindingen ontstaan. Bij het lezen of horen van letters of cijfers ervaart Piet nu specifieke kleuren. Beetje per beetje kwam hij erachter dat niet iedereen de kleuren van de dagen en letters kan zien. Het verrijkt de waarneming want alles wordt kleurrijk voorgesteld. Vooral kunstenaars zouden het meeste baat hebben bij dit bizarre fenomeen. Metaforen en abstracte patronen zijn reeds innerlijk aanwezig en hoeven dan niet meer bedacht te worden. Een bijkomend effect dat erbij kwam kijken is dat hij elke bijkomende prikkel verdubbelt, zelfs verdrievoudigt en dit kost hem veel energie en tijd om te verwerken. Piet kan hierdoor niet meer multitasken; hij focust zich op één soort input tegelijk. Als hij bijvoorbeeld aan het telefoneren is terwijl iemand tegen hem begint te gebaren, dan hoort hij de persoon aan de lijn niet meer. De ene input verdringt de andere. Hij ervaart nu ook dat hij woorden, dagen, maanden, namen linkt aan vaste kleuren. Als een specifieke kleur hem niet bevalt, beïnvloedt dat zijn gevoel. Zaterdag ziet hij als bruin en dat is daardoor niet zo'n fijne dag. Vrijdag is blauw en dat vindt hij prima. Ook zijn leeftijd linkt hij aan een kleur, die momenteel wel prettig aanvoelt. Om dit alles te verduidelijken en meer te concretiseren werkte Piet onlangs samen met een grafisch ontwerpster. Op deze manier maakte hij zijn eigen specifiek kleurenalfabet zichtbaar.

Ik stel me de vraag of Piet nu ook in de mogelijkheid is om als het ware aura's te kunnen zien, als een soort energieveld dat rondom levende wezens hangt. Ik bedoel dit niet op de manier van ze letterlijk te zien, maar de mogelijkheid ze eerder intuïtief aan te voelen en te kunnen lezen. Een aura is afkomstig van het Griekse woord 'aura', dat betekent licht. Wanneer je aura's kan waarnemen helpt dit om je af te stemmen op een andere persoon. Sommige mensen zien en voelen energievelden, er zijn ook anderen die energievelden kunnen proeven. Hierbij kan ik mezelf zeer weinig voorstellen. Een belangrijke tool om energievelden te kunnen ervaren zou de eigen intuïtie zijn. Het waarnemen van een aura wordt beschreven als een momentopname waarbij de gedachtenkracht van wat iemand waarneemt (on)bewust te sturen zou zijn. Hier zie ik sterke verbanden met het maken van foto's. Soms wil je graag vrolijk op de foto staan en lach je, terwijl op dat moment je gevoel heel anders is en je eigenlijk aanvankelijk niet zou lachen. Zo bestaat er Karlian fotografie waarmee je aura's kan vastleggen door middel van een metalen plaat met een generator. Op die manier wordt er een hoogspanningsveld gecreëerd met verschillende pulsen en frequenties die zorgen voor een elektrostatische ontlading van een voorwerp.¹² In een energieveld worden vaak verschillende kleuren waargenomen waarbij er telkens één kleur overheerst. Er wordt gezegd dat wanneer er een geel aura rond iemand hangt die persoon op dat moment aan het nadenken is. Geel: bezig met studie, energie, sociaal, spontaan, humor, intelligentie. Misschien daarom ook dat Piet de kleur geel zag bij mij tijdens ons gesprek, waarbij ik heel gefocust was. Afgezien hiervan zou ik mezelf eerder linken met de kleur rood, die volgens de aurabetekenis staat voor enthousiasme en wilskracht. "Als ik iets aanraak, een bepaalde materie, komt er bij mij meteen een kleur naar boven. Bijvoorbeeld bij deze zachte tafel komt er groen naar boven. Hoogstwaarschijnlijk is deze tafel niet groen, maar dat doet er niet toe; voor mij komt er groen naar boven. Dat is hetzelfde principe als wanneer ik jouw jas aanraak, dan komt er ook een kleur naar boven. Voor mij is dat blauw en jouw trui rood. Is dit dan een rode trui? Geen idee, maar het is gewoon wat er dan uit komt."

Tijdens het gesprek met Piet bespreken we het aspect beeldvorming. Piet verduidelijkt: "Over het algemeen, sinds ik blind ben geworden, heeft het tijd nodig om me een voorstelling van iemand te kunnen vormen. Bij mij gaat het nu vooral over het auditieve, het gehoor. Als je iemand slechts twee zinnen hoort vertellen, is het onmogelijk om van deze persoon een goed beeld te verkrijgen. Bij mij persoonlijk wordt een portret van iemand gemaakt aan de hand van de kleuren die in me opkomen."

¹² Jubb, 2003.

Er is een groot verschil tussen een eerste indruk en een werkelijk portret. Een portret is veel ruimer en kan pas gevormd worden naarmate je elkaar beter leert kennen, wanneer je elkaar meerdere keren hebt ontmoet. Dat is bij zienden niet anders uiteindelijk, je kan pas een 'beeld' van iemand vormen wanneer je een eerste indruk hebt. Je schrijft verschillende eigenschappen toe aan die persoon naarmate je iemand beter leert kennen. Dit is dan geen eerste indruk meer, dit gaat stap voor stap dieper. Een portret wordt gevormd in verschillende lagen. Bij zienden bestaat portretvorming oorspronkelijk uit de eerste indruk gevormd op basis van uiterlijk. Pas op de tweede plaats komen de karaktereigenschappen en diepere kenmerken aan bod. Bij blinden is dit een net omgekeerde werking; de aandacht wordt voornamelijk gevestigd op de stem, de geur en het innerlijke, het gesprek zelf.”

“Piet, hoe kijk jij eigenlijk naar mij? Maak jij je een bepaalde voorstelling van mij?” Aangenaam verrast antwoordt Piet dat deze vragen nauwelijks aan blinden worden gesteld en hij ze daarom des te interessanter vindt. “Ewie, wat mij opvalt is dat jij bij mij lichte kleuren oproept. Bijvoorbeeld lichtgeel, dat zal met je aanwezigheid te maken hebben en waarschijnlijk ook met je naam. Bij mij heeft elke letter vanzelfsprekend een kleur, E met een open klank is de kleur lichtblauw, V is ook blauw, iets donkerder maar wel helder blauw en de I is lichtgeel, Anderzijds kom je ook over als iemand die heel open is, daarmee heb ik misschien ook die associaties. Het eerste moment dat ik je sprak wist ik je naam nog niet. De stem is ook zeer belangrijk, ik zou je zeker niet ouder dan 25 jaar geschat hebben qua stem, eerder jonger, begin 20. Heel duidelijk een vrouwelijke stem, daar valt niet over te twijfelen. Je hebt zeker een aangename stem, het is geen hoge stem. Om je lengte in te schatten baseer ik me op onze ontmoeting, aan het station. We stonden allebei rechtop en zo kon ik inschatten hoe groot je bent. Dat zal niet op 5 cm nauwkeurig zijn maar ik weet wel snel of iemand een hele kop kleiner of groter is dan mij. Tijdens onze wandeling van het station naar hier gaf ik jou een arm. Toen had ik de indruk dat je wel groter bent dan mij, alleszins niet kleiner. Het kan ook bedriegen, zeker bij vrouwen, wanneer ze hakken aanhebben. Ik heb niet altijd zo een heel scherp beeld van iemands gezicht. Door een verzameling aan indrukken ontstaat er voor mij een beeld, ik leg allemaal associaties. Zoals ik al zei door die lichte kleuren en de open indruk denk ik al snel dat je een lichte huidskleur en een lichte haarkleur hebt: licht bruin, blond, dat zou ik dan denken. Voor mij speelt dat over het algemeen minder een rol. Ik heb er geen probleem mee als ik later zou horen dat mijn beeld helemaal niet klopt. Het is bij mij niet zo dat mijn beeld van iemand dan opeens fundamenteel verandert. Dit zijn voor mij de belangrijkste dingen die een rol spelen bij het vormen van een portret van iemand.”

Piet verwijst naar onderstaande tekst van Jacques Lusseyran (1924-1971): *'Uw fysieke ogen besparen u niets: ze tonen u alle mensen met vier ledematen, een romp en een hoofd. Mijn (innerlijke) ogen maken sprongen. Neem nu mijn vriend, de schilder Jean Hélión, die zie ik bijna nooit volledig. Ik zie zijn handen, de mooie handen van een plattelandsjongen en een ander deel van hem, heel hoog daarboven, boven zijn lichaam, net boven zijn hoofd. Hij komt op me over, alsof hij een hoed van licht draagt. Dat licht wordt sterker telkens als hij schildert of over schilderkunst praat en het is dit licht – ik zie het letterlijk zo – dat zijn handen leidt. Het licht zwakt af zodra Jean het moeilijk heeft, zoals andere mensen het ook weleens moeilijk hebben.'*¹³

“Helpt het voor jou, bij het vormen van een beeld van iemand, het gezicht aan te raken?” “Dat kan helpen, maar in onze maatschappij gebeurt dit zo zelden, het is eigenlijk *not done*. Iemand zijn gezicht aanraken is een vrij intiem gebaar voor mij. Dat is net het punt, dat geeft remmingen, het is niet iets dat ik snel doe. Natuurlijk kan het een concreet beeld geven van iemand. Het gebeurt niet vaak, behalve in een setting waar je je dat kan voorstellen, zoals in een beeldhouwatelier. Ook iemands aanraking is heel belangrijk en veelzeggend. Bij een aanraking voel je ook veel persoonlijkheid, het begint bijvoorbeeld al bij een handdruk. Sinds ik blind geworden ben, merk ik dat ik meer aangeraakt word door vreemden, die me willen helpen. Dan merk je snel ook hoe die aanraking is, want daar zit ook veel verschil in. Zo heb je bijvoorbeeld een mechanische aanraking; ze willen je wel helpen maar het is totaal geen empathische aanraking. Het voelt bijna alsof ze een winkelkarretje aanraken. Gelukkig is dit nog niet vaak gebeurd. Opeens overvalt me dan een gevoel alsof ik een ‘ding’, een voorwerp, ben. Veel mensen zijn zich niet bewust van de gevoeligheid die in een aanraking zit. Er is ook sprake van een wisselwerking. In hoeverre leg je er zelf gevoel in of niet hoe je iemand aanraakt? Het zijn allemaal subtiele dingen die bijdragen tot een bepaald gevoel dat je bij iemand hebt. Iemands aanwezigheid, *présence*. Ik voel het ook wanneer er iets aan de hand is met iemand. Als iemand zich even wil afsluiten, merk ik dat. Het is sterk afhankelijk van de situatie en de context.”

¹³ Devos, z.j.

Piet wijst me erop dat het lezen van boeken van auteurs met een visuele beperking, voor zienden een heel verrijkende manier is om de creatieve reorganisatie van onze zintuigen te begrijpen. Onze enorme rijkdom van perceptie is zoveel meer gevarieerd dan de aparte gewaarwordingen door traditionele zintuigen afzonderlijk. Ze vloeien samen. Het lichamenlijk in staat zijn om te zien door onze ogen wordt vaak geassocieerd met licht. Blindheid daarentegen met donker en is bijgevolg verwaarloosbaar. Dit zijn metaforische structuren die zijn uitgevonden door zienden. Literatuur bouwt bruggen tussen deze perspectieven. Het is een uitnodiging om ons natuurlijk inzicht in de dingen te verlaten en om ons aan te passen aan elk ander menselijk perspectief. Denk bijvoorbeeld aan radiopresentatoren. We hebben die radiopresentatoren misschien nog nooit in het echt gezien. Toch denken we 'oh ja, wat een sympathieke man'. Vanwaar komt dit? Het is enkel en alleen op het stemgeluid en intonatie gebaseerd, zo werkt het vaak."

We wandelen ondertussen terug richting station, waar Piet de trein terug richting Kortrijk zal nemen. De zon schijnt in onze gezichten. Met half dichtgeknepen ogen en een gefronst gezicht vraag ik: "Piet, zie jij dat de zon schijnt en het licht momenteel zeer fel is?" "Ik merk dat de zon schijnt omdat ik warmte op mijn gezicht voel. Ik neem niets waar, ook geen tinten van licht, alles blijft er hetzelfde uitzien. Het is alsof ik terecht ben gekomen in een effen vlak, zonder gradueel verschil. Het is ééntonig, op zeer korte tijd heb ik ermee leren leven. Dit is mijn uitzicht, een uitzicht dat geen begin en geen einde kent. Ik heb het geluk gehad lang te kunnen genieten van deze onverklaarbare fascinerende wereld. Gelukkig weet ik hoe de zon eruit ziet. Ik kan me er een voorstelling bij maken op basis van mijn gedachten en beelden. Beelden die nu werken als mentale foto's. Mijn mentale foto's zijn van onschatbare waarde voor mij."

Stilte

Tot zover breekt de lente aan,
een nieuwe dag
toch is het anders,

onvoorstelbaar
hoe deze wereld er plots zo anders uit ziet
van geluk sprekend dat ik het zie

ik zie de verandering, niet wetende waarheen
hoor het geluid, andere beelden

aanpassen

het leven fluit erop los
bouwt een nest,
een nest van bescherming,
een nest van leven

onzichtbaar is de vijand

wanneer de nacht valt en het duister ons overkomt
is er geen weg terug
de enige weg is de weg vooruit
ondergronds, de weg door een donkere tunnel

we zien wel

We wandelen verder. Het valt me op dat ik meer dan gewoonlijk naar de grond kijk, om mogelijke hindernissen aan te kunnen kondigen. Ik merk allerlei verschillende tegels op en vraag hem wat de exacte betekenis daarvan is. Piet verduidelijkt dat de noppentegels wijzen op gevaar, zoals bij een oversteekplaats, op het perron, bij trappen. De tegels met lijnen op, de zogenaamde ribbeltegels dienen als richtingaanwijzers. Op die manier wijzen ze de richting om bijvoorbeeld van de ene oversteekplaats naar de andere te gaan aan. De zachtere, rubberen tegels zijn de informatietegels. Ze vertellen je bijvoorbeeld dat je aan een bus-/tramhalte staat. "Sorry, Piet!" Impulsief trek ik vrij hard aan zijn arm zodat hij naar de linkerkant van het voetpad wordt gesleurd. "Sorry, Piet! Je zou recht in een hondendrol stappen!" Geschrokken van mijn bruuske, onaangekondigde beweging, bedankt hij me voor de snelle en kordate reactie. De weg lijkt wel een hindernissenparcours met diepe putten, plassen op het voetpad, losliggende tegels, opstapjes, vuilnisbakken, reclameborden, fietsen, enz. Verbaasd merk ik op dat een ribbellijn tot aan willekeurige huizen is gelegd. Dit leidt nergens naar! Als ikzelf blind zou zijn, zou ik hierdoor zeer verward zijn. Ik zou nooit alleen op mijn bestemming kunnen geraken en zie het al voor me. Gegarandeerd zou ik in alle hondendrollen trappen, over elke losliggende tegel struikelen, in elke plas stappen, tegen elke fiets op het voetpad aanlopen. Het zou een dagelijks avontuur zijn om alleen de straat op te gaan. Ik ben er helemaal zeker van dat je ook heel veel dingen op straat kan ontdekken zonder dat je moet kijken met je ogen. Blinden 'zien' veel meer dan dat wij soms zouden denken, daar ben ik zeker van.

"Kan je dingen lokaliseren zonder ze aan te raken?"

"Dankzij het aanvoelen van een bepaalde atmosferische druk, kan ik aanwezigheden waarnemen. Ik voel dit vooral aan wanneer het grote aanwezigheden zijn, zoals bijvoorbeeld bomen, muren. Die druk wordt voornamelijk geregistreerd op mijn voorhoofd. Ik hoef de voorwerpen dus niet aan te raken om ze te kunnen lokaliseren. Voor een ziende persoon is dit moeilijk om het in te beelden, het is ook een kwestie van aandacht. Als je bijvoorbeeld geblinddoekt in een kamer wordt gebracht, zal je ook automatisch aanvoelen of je in een grote of kleine ruimte bevindt. Ook aan de hand van echo wordt er veel duidelijk."

Het valt me op dat mensen veerkrachtiger zijn dan ik dacht. Mensen zijn in staat zich snel aan te passen aan nieuwe omstandigheden. Het lijkt alsof ze nooit anders gekend hebben. Zitten ze in het lichaam van een kameleon? Kunnen de hersenen zich voortdurend aanpassen en omschakelen naar een andere versnelling? Ik drijf verder, drijf verder richting mijn gedachten hoe het zou zijn. Ik wil niet blind worden. Ik wil niet plots in het lichaam van een kameleon terechtkomen.

De zienden willen ogen als een arend.
Er worden allerlei hulpmiddelen gemaakt
om zichtbaar te maken wat voor het blote oog onzichtbaar is.

Willen meer zien.

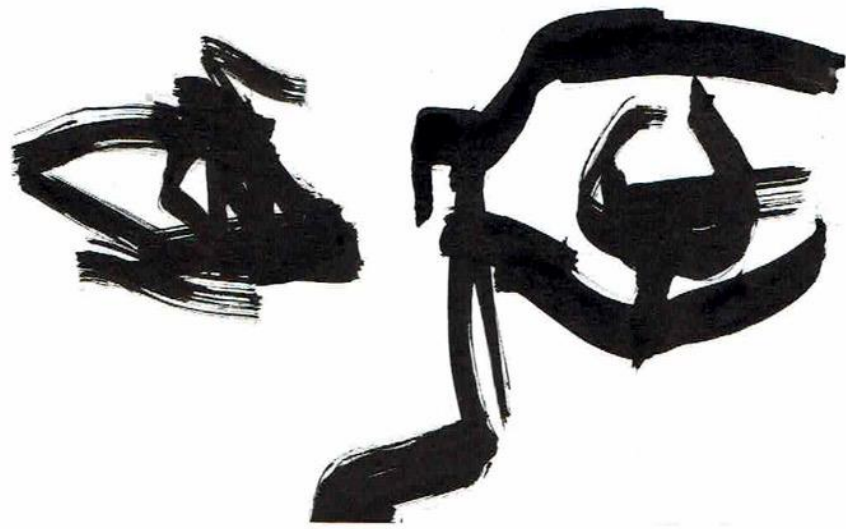
Meer

En

Meer

**de ogen in strikte zin,
hebben geen enkele uitdrukking,
zelfs niet als ze uitgerukt worden,
het zijn twee knikkers die daar levenloos zitten,
de oogleden, wimpers en ook wenkbrauwen zorgen ervoor dat
welsprekendheid en retoriek visueel vertaald worden,
maar de eer gaat naar de ogen¹⁴**

¹⁴ Saramago, J. (2013). *De stad der blinden* (p. 252). Amsterdam: Meulenhoff Boekerij bv.

Vanuit mijn nieuwsgierigheid naar mentale beeldvorming, maakte ik een wandeling doorheen de wereld van blinden. De 'waarheid' leggen we vaak bij het zien, deze blijkt in werkelijkheid multisensorieel te zijn. Een gelaagde samenkomst van verschillende zintuigen zorgt ervoor dat er een beeld gevormd kan worden. De verschillende ontmoetingen waren voor mij momenten van bezinning en reflectie. Onzichtbare voelsprietten treden in werking wanneer ik — verblind door het felle licht van de zon — mijn ogen sluit.

Ik sluit mijn ogen,
zodat ik kan zien.

Met dank
voor de begeleiding en ondersteuning

theorie mentor
Anke Brouwers

praktijk mentor
Marie Snauwaert

voor de boeiende gesprekken en medewerking
Agnes Gerard
Frank Pletinck
Herman Jennen
Miranda Pauwels
Piet Devos
Pieter Dubocbage

voor de inspiratie en ondersteuning
Guido Laevaert
Karla Laevaert
Kellie Lippens
Mattias Bavr e
Tonia In den Kleef

School of Arts, Kask, Gent, 2019-2020
Master in de beeldende kunsten, fotografie

Bibliografie

Fysieke bronnen

Borges, J. L. (1983). *Zeven avonden* [Siete Noches] (B. van de Pol, Vert.) Amsterdam: De Bezige Bij. (Origineel werk gepubliceerd in 1980)

Borges, J. L. (1988). *De maker* [El hacedor] (B. van de Pol, Vert.) Amsterdam: De Bezige Bij. (Origineel werk gepubliceerd in 1960)

Borges, J. L. & Guerrero, M. (1967). *Het boek van de denkbeeldige wezens* [El libro de los seres imaginarios] (A. Sillevius, Vert.) Amsterdam: De Bezige Bij. (Origineel werk gepubliceerd in 1957)

Camus, A. (1963). *De pest* [La peste] (W. Corsari, Vert.) Amsterdam: De Bezige Bij. (Origineel werk gepubliceerd in 1947)

Cunningham, I. & Lorenz, R. (1997), *Imogen Cunningham: Portraiture*. New York: Bulfinch Press.

Friedel, H., Königer, M., Künzli O. & Palmer, L. (1991), *Das dritte Auge*. Amsterdam: Stedelijk Museum Amsterdam.

Pfeijffer, I. L. (2019). *De Griekse mythen*. Amsterdam: Prometheus. (Origineel werk gepubliceerd in 2010)

Saramago, J.(2013). *De stad der blinden* [Ensaio sobre a Cegueira] (H. Lemmens, Vert.) Amsterdam: Meulenhoff Boekery bv. (Origineel werk gepubliceerd in 1995)

Williamson, E. (2006). *Borges een leven* [Borges: A Life] (B. van de Pol, Vert.) Amsterdam: De Bezige Bij. (Origineel werk gepubliceerd in 2004)

Digitale bronnen

Arnoudt, R. (10 maart 2020). Viroloog Van Ranst over nieuw corona-advies regering: “Iedereen moet dit serieus nemen, of het loopt voor iedereen fout”. *VRTNWS*. Geraadpleegd op 20 maart 2020 via <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/03/10/viroloog-marc-van-ranst-een-soort-van-tous-ensemblegevoel-dat/>

Brams, K. (1993, januari). Borges was een blinde. *De Witte Raaf*. Geraadpleegd op 12 mei 2020 via <https://www.dewitteraaf.be/artikel/detail/nl/4202>

Devos, P. (z.j.). *Le toucher de la lumière, La vue intérieure de Lusseyran, entre phénoménologie et mystique*. Geraadpleegd op 3 februari 2020 via <https://pietdevos.be/src/Frontend/Files/blog/files/82/Piet%20Devos%20-%20Le%20toucher%20de%20la%20lumière.pdf>

Devos, P. (27 april 2019). *Meeting Blindness: When visual art enters the life-worlds of blind people*. Geraadpleegd op 3 februari 2020 via <https://pietdevos.be/nl/thema-s/detail/meeting-blindness-when-visual-art-enters-the-life-worlds-of-blind-people>

Fondation Henri Cartier-Bresson (oktober 2014). *Images à la Sauvette*. Geraadpleegd op 30 april 2020 via <https://www.henricartierbresson.org/publications/henri-cartier-bresson-images-la-sauvette/>

Hendriksz, M. (2016). *Tiresias*. Geraadpleegd op 18 mei 2020 via <https://grieksemythologie.net/namen/ther/tiresias.html>

Jubb, J. (1 februari 2003). *De Aura – Feit of Fictie*. Geraadpleegd op 10 april 2020 via <https://www.aurahealing.nl/wetenschappelijk-artikel-over-aura/>

Weatherby, W. J. (16 juni 1986). Blind genius of fiction – Obituary of Jorge Luis Borges, Argentine writer. *The Guardian*. Geraadpleegd op 30 mei 2020 via <https://www.theguardian.com/books/1986/jun/16/fiction.jorgeluisborges>

World Health Organization (11 februari 2020). *Key considerations for repatriation and quarantine of travellers in relation to the outbreak of novel coronavirus 2019-nCoV*. Geraadpleegd op 20 april 2020 via <https://www.who.int/news-room/articles-detail/key-considerations-for-repatriation-and-quarantine-of-travellers-in-relation-to-the-outbreak-of-novel-coronavirus-2019-ncov/>

Audiovisuele bronnen

Bier, S. (Regisseur), Clark, D. & Morgan, C. & Townsend, C. (Producers). (2018). *Bird Box* [Film]. USA: Netflix, Inc.

Hitchcock, A. (Regisseur), Hitchcock, P. (Producer). (1954). *Rear Window* [Film]. USA: Paramount Pictures.

Jarman, D. (Regisseur), Mackay, J. & Asai, T. (Producers). (1993). *Blue* [Film]. Verenigd Koninkrijk: Basilisk Communications Ltd.

Sciamma, C. (Regisseur), Cayla, V. & Couvreur, B. (Producers). (2019). *Portrait de la jeune fille en feu* [Film]. Frankrijk: Lilies Films.

Webber, P. (Regisseur), Block, P. (Producer). (2003). *Girl with a Pearl Earring* [Film]. USA: Lionsgate.